

УДК 811.111 271: 378.091.3

**РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ ЗАВДАНЬ
У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ
ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Бородіна Г.І., канд. філол. наук, Скиданова Н.В. (Харків)

У статті розглядаються можливості використання комунікативних завдань для формування умінь, необхідних у роботі з текстом як джерелом інформації. Пропонуються зразки творчих завдань в усіх аспектах навчання іноземної мови, обґрунтовується їхня ефективність. Даються приклади завдань, що відповідають ситуаціям професійного іншомовного спілкування.

© Бородіна Г.І., Скиданова Н.В., 2015

Ключові слова: джерело інформації, комунікативні завдання, професійне спілкування.

Бородина А.И., Скиданова Н.В. Роль коммуникативных заданий при подготовке студентов к использованию иностранного языка в профессиональной деятельности. В статье рассматриваются возможности использования коммуникативных заданий для формирования умений, необходимых в работе с текстом как источником информации. Предлагаются образцы творческих заданий во всех аспектах обучения иностранному языку, обосновывается их эффективность. Приводятся примеры заданий, отвечающих ситуациям профессионального иноязычного общения.

Ключевые слова: источник информации, коммуникативные задания, профессиональное общение.

Borodina A.I., Skidanova N.V. The Role of Communicative Tasks in Training Students the Foreign Language Usage in Professional Activity. The article deals with the possibilities of using communicative tasks to develop skills which are necessary to work with the text as a source of information. Patterns of creative tasks in all aspects of foreign language teaching are presented, their efficiency is substantiated. Examples of tasks corresponding to the situations of professional communication in a foreign language are given.

Key words: communicative tasks, professional communication, source of information.

Завдання вивчення іноземної мови в немовному ВНЗ слід розглядати у світлі загальної проблеми «спеціаліст та інформація». Уміння працювати з текстом на іноземній мові як джерелом професійно важливої інформації є однією із найважливіших професійних якостей сучасного спеціаліста; іноземна мова є інструментом інформаційної діяльності і самоосвіти у професійній сфері.

Сучасна європейська практика підготовки спеціаліста з вищою освітою передбачає знання однієї-двох європейських мов. Це дає можливість вільно користуватися джерелами професійно важливої інформації, а також брати участь у міжнародному професійному спілкуванні, зокрема в семінарах, конференціях, симпозіумах, що все частіше проводяться однією з європейських мов без перекладача.

Навчаючи іноземної мови студентів-нелінгвістів, ми вирішуємо одну з найголовніших проблем сучасного суспільства, а саме проблему «спеціаліст та інформація».

Мета статті – конкретизувати завдання, що постають у процесі комунікативно-спрямованої підготовки майбутніх фахівців до використання іноземної мови у професійній діяльності.

Сучасна модель навчання розглядається як процес взаємозв'язаного комунікативного, соціокультурного і когнітивного розвитку тих, хто навчається.

«У наш час під змістом навчання розуміється те, що відображує діяльність викладача (навчання), учбову діяльність студентів (навчання) і методичне забезпечення навчального процесу, тобто навчальний матеріал, що містить у собі предметні та процесуальні аспекти, а також процес їх засвоєння» (*переклад наш – Г.Б.*) [7: 20].

Ефективність прийомів формування комунікативної компетенції необхідно, на наш погляд, оцінювати з урахуванням таких факторів, як економія навчального часу, збільшення обсягу матеріалу, який засвоюється, прискорене формування необхідних знань та вмінь, стійка мотивація до навчальної діяльності.

Проблема інтенсивного навчання читання іноземною мовою має різні аспекти: психологічний, методичний, дидактичний, мотиваційний.

Урахування психологічного фактора є необхідним при навчанні іноземних мов: він прямо пов'язаний із результативністю навчального процесу. Психологічною наукою встановлено, що людина засвоює не ті відомості, що повідомляються їй у готовому вигляді, а свої власні відповіді на питання, які в неї виникають у ситуації потреби у нових знаннях. Це складає основу проблемного навчання. Основна ідея проблемного навчання: знання здебільшого передаються тим, хто навчається, не в готовому вигляді, а набуваються ними у процесі самостійної пізнавальної діяльності. Проблемне навчання пов'язане перш за все з постановкою питань під час повідомлення, перевірки і закріплення нових знань.

При пояснювально-ілюстративному методі навчання вирішення завдань здійснюється учнями тільки із застосуванням в основному засвоєних знань. При проблемному методі навчання учні одержують, відкривають і засвоюють нові знання саме в процесі вирішення практичних і теоретичних завдань.

Із сказаного очевидно, що проблемний підхід передбачає органічне поєднання навчального і контролюючого компонентів у процесі навчання. Проблемні завдання є по суті комунікативними завданнями.

В умовах технічного ВНЗ проблемне навчання найповніше втілює принцип комунікативного спрямування у навчанні професійного читання, забезпечуючи формування комунікативної компетенції.

Відомо, що успішне виконання комунікативного завдання читання значною мірою залежить від готовності того, хто навчається, переключити увагу на зміст прочитаного, не відволікаючись на подолання мовних труднощів. Таким чином, оволодіння мовним матеріалом є самостійним, хоч і нерозривно пов'язаним з іншими, компонентом читання.

Цей етап включає роботу для розвитку і контролю вмінь: А) розпізнавати лексичне або граматичне явище за формальними ознаками; Б) співвідносити форму з визначеним значенням.

При складанні завдань для контролю засвоюваного мовного матеріалу потрібно намагатися, щоб сама перевірка стала особливою ланкою у процесі формування і закріплення знань і умінь, спонукала студентів до самостійної розумової діяльності і пізнавальної активності:

- *На основі наведених прикладів зробіть висновок, які прикметники утворюють ступені порівняння за допомогою суфіксів -er, -est, а які за допомогою слів more, most.*

Звичайний	Вищий	Найвищий
old	older	the oldest
long	longer	the longest
interesting	more interesting	the most interesting
difficult	more difficult	the most difficult

Із практики відомо, що студенти не перекладають відомі їм граматичні конструкції не тому, що не знають правила, а частіше всього тому, що не бачать і не впізнають їх у цілому тексті. Чи не корисніше поставити перед ними невелику розумову проблему, тобто запропонувати завдання під іншим кутом зору?

- *У чому полягає структурна схожість наступних речень? Перекладіть їх, користуючись відповідним правилом (правило не назване). Доведіть правильність своєї відповіді.*

Хороший результат дають завдання на прогнозування помилки: виконання таких завдань якщо не виключає повністю, то у будь-якому разі значно знижує можливість помилки і, крім того, розвиває вміння самостійно побачити проблему, сформулювати її і розв'язати.

- *Як ви гадаєте, яку помилку можна зробити при перекладі ланцюжка іменників? Наприклад: disc plow maintenance cost, four-wheel drive tractor design. Що слід робити, щоб уникнути цієї помилки? Сформулюйте інструкцію для перекладача.*

Творчі завдання, пов'язані з оволодінням лексичним матеріалом, можуть бути вельми різноманітними. Усі вони орієнтовані рівною мірою і на навчання, і на контроль: усвідомлення і закріплення матеріалу нерозривно пов'язано з контролем засвоєння, через що весь режим такого навчання можна охарактеризувати як «контроль, який навчає».

- *Чи достатньо побачити схожість інтернаціональних слів зі словами рідної мови, щоб зрозуміти їхнє значення? Що ще для цього необхідно?*
 - *Mechanize, organizer, hydraulic, special, hydraulically, cultivate, linear.*
- *Як на вашу думку, чи слід шукати у словнику переклад цих слів:*
 - *Overheated, reassemble, multicylinder, maneuverability...*

Аргументуйте свою відповідь.

Переваги творчих завдань перед звичайними тренувальними вправами, на наш погляд, очевидні. Щоб відповісти на проблемне запитання, необхідно не лише згадати певний програмний матеріал. Цим роль творчих завдань не вичерпується; психологи виявили, що утримання у пам'яті тих чи інших знань “залежить від напруження, яке викликається відповідним наміром або певною потребою... Чим ближче матеріал наближається до мислення, тим краще він запам'ятовується” (приклад наш – Г.Б.) [5: 53]. Наведемо характерний приклад:

- *Як ви вважаєте, за яким принципом можна згрупувати наведені нижче слова?*
Possible, container, clutchless, electrify, equally, equipment, penetration, general, mechanize, governor, hydraulic, tillage, generate, movement, localize, endless, commonly, measurable, condition, classify.

Згрупуйте слова за запропонованим вами принципом.

Тут важлива і постановка задачі, і характер її розв'язання (запропоновано 25–30 похідних слів; один студент розпочинає

виконання завдання, не називаючи обраного ним принципу класифікації; решта тих, кого опитують, продовжують групувати слова згідно із принципом, обраним попередником; використаний принцип класифікації називає останній опитуваний).

Лексичне завдання може з'єднуватися із проблемним завданням переглядового та вивчаючого читання:

- *Опираючись на текст, оберіть терміни, необхідні для складання технічної характеристики трактора і дайте їх еквіваленти рідною мовою. Чи дає вам знання цих термінів можливість зрозуміти загальний опис будь-якої моделі трактора англійською мовою?*

Володіння мовним матеріалом дозволяє тим, хто навчається, досягти достатнього рівня лінгвістичної компетенції і зосередити подальші зусилля на розумінні і змістовій переробці тексту. Крім того, у студентів формуються вміння інтенсивної роботи мислення при роботі з текстом.

Професійна орієнтація навчання потребує розвитку всіх видів читання. Під час роботи зі спеціальною літературою (статті, патенти, технічна документація) пошукове та переглядове читання (тобто перегляд статей, патентів, пошук та відбір того, що безпосередньо пов'язане з темою дослідження або винаходу) обов'язково поєднується з вивчаючим читанням, оскільки для вірного визначення теми винаходу необхідний повний та точний переклад, зокрема патентної формули.

Важливим фактором, що забезпечує розвиток умінь читання, є наявність розробленої системи комунікативних завдань. Мовленнєві вправи, пов'язані з вирішенням власне комунікативного завдання читання, повинні мати професійно значущий і водночас творчий характер, спонукати до максимальної розумової діяльності у процесі читання.

«Завдання для розвитку умінь вивчаючого читання можуть бути вельми різноманітні, оскільки точне і повне розуміння тексту передбачає як здобування фактичної інформації, так і її змістовну переробку, вміння зробити висновки (узагальнення), оцінити викладені факти, інтерпретувати прочитане» [2: 36–37]. Наведемо деякі приклади:

- *Порівняйте те, про що сказано в тексті, з тим, що вам було відомо про трактор моделі "JohnDeere". Чи отримали ви нову інформацію? Яку саме?*

Такі завдання формують у студентів важливі вміння осмислювати інформацію залежно від поставлених завдань, користуватися набутими знаннями в новій ситуації.

- *Користуючись даними з прочитаного тексту, складіть конкретні рекомендації з... (ремонт системи передач, догляду за трактором і т.п.).*

Творчі завдання містять питання, на які в тексті немає готової відповіді, вони формують уміння користуватися здобутими у процесі читання знаннями у професійній ситуації. Виконання таких завдань сприяє формуванню вміння виводити судження, виходячи з наведених у тексті фактів, що забезпечує глибину розуміння тексту і розвиває комунікативні вміння в читанні. Дуже важливо, що вони дозволяють максимально пов'язати процес вивчення іноземної мови з професійними потребами студентів.

Характер діяльності поглибленого вивчення тексту залежить не тільки від його структури, але значною мірою від постановки завдання. З цієї причини важливо, щоб формулювання завдань для розвитку вмінь читання викликали інтерес, були нестереотипними, представляли проблему під неочікуваним кутом зору:

- *Чи хотіли б ви придбати нову модель трактора, описану в тексті, для своєї ферми? Чи підходить вона для роботи в умовах вашого району? Аргументуйте свою відповідь.*

У деяких випадках важко впевнено сказати, який саме вид читання відпрацьовується при виконанні того чи іншого завдання. Часто йдеться про комбінований розвиток умінь працювати з іноземним текстом (перемінне користування різними видами читання). Такі вправи, на наш погляд, є ефективними, оскільки комплексне застосування різних видів читання моделює реальні умови і завдання професійного читання.

- *Прочитайте опис приладів (двигунів, типів пального тощо) і визначіть, який із них буде найбільш економічним. Чому ви так уважаєте?*

Деякі завдання, що розвивають уміння в читанні спеціальної літератури, доцільно використовувати на заключному етапі навчання [1: 31–40].

- *Прочитайте текст. Складіть на його основі таблицю технічних даних нової моделі трактора Versatile. Чи є вичерпною ваша таблиця?*

«Такі вправи доцільно включати до складу підручників і навчальних посібників. Реалізація вправ на текстовому матеріалі відповідно до профілю того чи іншого ВНЗ дозволить підвищити результативність процесу навчання іноземних мов у немовному ВНЗ і надати йому інноваційного характеру» (*переклад наш – Г.Б.*) [4: 40].

Нажаль, зараз бракує підручників з англійської мови для технічних спеціальностей ВНЗ. Багато ВНЗ користуються підручниками, які було видано у 80-х – 90-х роках минулого століття, у цих підручниках вправи комунікативного характеру відсутні, мовні вправи та завдання до текстів є традиційно однотипними, наприклад:

Граматичні вправи: знайдіть цю форму у тексті...; запишіть у множині...; змініть за зразком...; перекладіть, звертаючи увагу на...;

Лексичні вправи: утворіть іменники від цих дієслів...; згадайтеся про значення цих інтернаціональних слів...; перекладіть словосполучення...;

Текстові вправи: знайдіть у тексті абзац, де йдеться про...; знайдіть інформацію про...; дайте назву тексту (абзацу).

Нами розроблено комплекси мовних і мовленнєвих проблемних вправ, які використовуються у професійно орієнтованому підручнику для студентів спеціальності «механізація сільського господарства» [3]. Багаторічний досвід роботи з цим підручником дозволяє оцінити обрану методику і зробити висновок про те, що включення у підручник комунікативних завдань сприяє ефективності навчання, а також підвищує інтерес студентів як до вивчення іноземної мови, так і до її професійного використання.

Для повної реалізації всіх потенційних можливостей курсу іноземної мови у ВНЗ необхідно, щоб студентам було цікаво займатися іноземною мовою. Це найбільш стійкий мотив навчальної діяльності, оскільки він пов'язаний із самим процесом пізнання.

Підтримання високого рівня мотивації є важливим чинником підвищення ефективності навчання. Мотивація оволодіння професійно орієнтованим читанням визначає зацікавленість у виконанні навчальних дій. Вищим критерієм мотивації є оцінка читання з професійної точки зору, визнання іноземної літератури як цікавого, корисного, необхідного для спеціаліста джерела інформації.

Кожна зі сфер застосування іноземної мови може бути темою спеціального розгляду з подальшим вивченням методики викладання.

Результати навчання залежать від вірно поставленої мети та відбору адекватних засобів її досягнення. Коло проблем, що намітилися в навчанні володіння іноземною мовою майбутніх фахівців як у практичному, так і в теоретичному плані, потребує подальшого вивчення.

Необхідно вводити у процес навчання комплекси професійно спрямованих мовленнєвих вправ, які пов'язані з вирішенням власне комунікативного завдання і спонукають до максимальної розумової діяльності у процесі читання. Саме вони забезпечують формування у студентів професійної комунікативної компетенції.

Надзвичайно необхідним є належне методичне забезпечення навчального процесу, тобто розробка навчальних матеріалів, насамперед учбових посібників, що базуються на принципах комунікативно-орієнтованого навчання та містять системи відповідних комунікативних завдань.

Потрібна розробка відповідних дидактичних та методичних матеріалів, що передбачають досягнення проміжних та кінцевих цілей. Велике значення буде мати узагальнення позитивного досвіду роботи, накопиченого кафедрами немовних ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородіна Г.І. Шляхи реалізації комунікативного підходу при навчанні дипломованих спеціалістів професійного іншомовного спілкування / Г.І. Бородіна // Зб. наук. праць ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Вип. 10. – 2006. – С. 31–40.
2. Бородин А.И. Виды заданий для развития умений изучающего чтения / А.И. Бородин // Сб. науч. трудов Моск. гос. лингв. ун-та. – Вип. 431. – М., 1999. – С. 36–40.
3. Бородіна Г.І. Англійська мова : підручник / Бородіна Г.І., Співак А.М., Богуцька Т.Г.; за заг. ред. Г.І. Бородіної. – Київ : Вищ. шк. 1994. – 206 с.
4. Евдокимова М.Г. Формирование иноязычной профессиональной дискурсивной компетенции студентов неязыковых вузов / М.Г. Евдокимова // Вестник Моск. гос. лингв. ун-та. – Вип. 12 (645). – М., 2012. – С. 32–42.
5. Лурия А.Р. Лекции по общей психологии / А.Р. Лурия. – СПб. : Питер, 2006. – 320 с.
6. Николаева С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.

7. Смирнова Л.П. Модернизация содержания обучения иностранным языкам в неязыковом вузе / Л.П. Смирнова, М.В. Смирнов // Вестник МГЛУ. – Вып. 12 (618). – М., 2011. – С. 19–28.